

BE-A0514_108712_107451_DUT

Inventaris van archief van de kerkfabriek en
parochie Onze-Lieve-Vrouw Boodschap te
Bellem, 1490-1886

Het Rijksarchief in België
Archives de l'État en Belgique
Das Staatsarchiv in Belgien
State Archives in Belgium

This finding aid is written in Dutch.

BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF:	3
Raadpleging en gebruik	4
Voorwaarden voor de raadpleging	4
Voorwaarden voor de reproductie	4
Toegangen	4
Aanwijzingen voor het gebruik	4
Geschiedenis van archiefvormer en archief	5
Archiefvormer	5
Naam	5
Geschiedenis	5
Archief	6
Geschiedenis	6
Verwerving	7
Inhoud en structuur	8
Inhoud	8
Toekomstige aangroei/aanvullingen	8
Ordening	8
BESCHRIJVING VAN DE SERIES EN ARCHIEFBESTANDDELEN	9
I. Pastoraal	9
II. Kerkfabriek	11
62 - 67 Kerkrekeningen. 1490-1869	11
III. Armentafel	13
IV. Broederschappen	14

Beschrijving van het archief:

Naam archiefblok:
Kerk Bellem

Periode:
1490-1886

Archiefbloknummer:
BE-A0514.410G

Omvang:

- Laatste bestanddeelnummer: 82.00
- Omvang geïndexiseerd: 1.95 m
- Aantal bestanddelen: 85.00

Archiefbewaarplaats:
Rijksarchief te Gent

Archiefvormers:
Onze-Lieve-Vrouwparochie te Bellem, Midden 13de eeuw - heden
Thysebaert (pastoor), Tweede helft 17de eeuw
Broederschap en Dis van Onze-Lieve-Vrouw van de Rozenkrans in de Onze-Lieve-Vrouwparochie te Bellem, 16de - 19de eeuw
Armentafel van Bellem, Midden 13de eeuw - 1796

Raadpleging en gebruik

VOORWAARDEN VOOR DE RAADPLEGING

De stukken van de inventaris zijn ouder dan 100 jaar en zijn vrij raadpleegbaar.

VOORWAARDEN VOOR DE REPRODUCTIE

Voor de reproductie van archiefstukken gelden de voorwaarden en tarieven van toepassing in het Rijksarchief.

TOEGANGEN

Deze toegang is een bewerking van de oude inventaris: VAN BUYTEN L. en VERHELST J., *Archieven van Oostvlaamse Kerkfabrieken (Oud Regiem)*, (Rijksarchief te Gent, I), Brussel, 1968, p. 125-127, en van de addendum op de inventaris (toegang nummer 004/4 BEL).

AANWIJZINGEN VOOR HET GEBRUIK

Bestandsdeelnummers uit deze inventaris dienen via het elektronisch archiefbeheerssysteem Archeion te worden aangevraagd onder het toegangsnummer 004/1 BEL. Bij het veld 'inventarisnummer' kan vervolgens het gewenste bestandsdeelnummer uit de inventaris doorgegeven worden. Het bestandsdeelnummer wordt links vóór elke archiefbeschrijving weergegeven.

Het verdient aanbeveling om het archief de eerste maal te citeren met zijn volledige naam. Nadien kan worden volstaan met een verkorte referentie.¹

1 Respectievelijk
volledig: RIJKSARCHIEF TE GENT, Kerkfabriek en parochie Onze-Lieve-Vrouw-Boodschap te Bellem, nr. [bestandsdeelnummer]
verkort: RAG, KA Bellem, nr. [bestandsdeelnummer]

Geschiedenis van archiefvormer en archief

ARCHIEFVORMER

NAAM

Kerkfabriek en parochie Onze-Lieve-Vrouw-Boodschap te Bellem

GESCHIEDENIS

Parochie

De O.L.-Vrouwparochie van Bellem kwam ongeveer rond 1250 tot stand. De parochie behoorde vóór 1559 tot de dekenij Gent van het aartsdekenij Gent van het bisdom Doornik. Na de oprichting van de nieuwe bisdommen in 1559 kwam Bellem onder de dekenij Tielt van het bisdom Gent. ²Bisschop Walter van Marvis gaf bij het afpalen van de grenzen van de Meetjeslandse parochies in 1242 echter geen naam aan de nieuwe parochie. Bij gebrek aan een eigen aangepaste naam werd de naam van het bijbelse *Bethellemen* later *Bethleëm* gegeven aan de nieuwe parochie. Onder het volk evolueerde *Bethleëm* heel vlug tot *Bellem*, maar in kerkelijke kringen ging de naam *Bethleëmlanger* mee. ³De stichting van de parochie gebeurde wellicht onder impuls van de heer van Schuurvelde die het auditierecht van de kerkrekeningen bezat. Als patrones werd O.-L.-Vrouw gekozen zoals dat toen vaak de gewoonte was. ⁴

De tienden waren volledig in het bezit van het O.-L.-Vrouwkapittel van Doornik. Vermoedelijk hadden de kapittelheren die gekocht van Filips, heer van de Woestijne, die het initiatief genomen had tot ontginning van het gebied gelegen aan weerszijden van de Brugse Vaart. De pastorale inkomsten waren verre van aantrekkelijk en in 1330 was Bellem de armste parochie van heel het Meetjesland. ⁵De *patronus* of *collator* (d.i. het recht om de pastoor voor te stellen ter benoeming) was in handen van het O.-L.-Vrouwkapittel van Doornik. ⁶

Kerk

Het eerste kerkje werd op de rand van het ontginningsgebied gebouwd, langsheen de weg van Oostmolen naar Hansbeke binnen de heerlijkheid van Bellem-Schuurvelde. Wanneer de kerk gesticht werd, is niet bekend maar het moet niet veel later dan in 1242 geweest zijn. Vóór 1553 was de kerk van

2 STOCKMAN L., Kerkelijk en parochiaal leven in het Meetjesland voor 1600, overdruk uit Appeltjes van het Meetjesland, 1982, 33, p. 9, 10, 15.

3 STOCKMAN L., De Prochie van Bellem wijlen gheheeten Bethleem, in Appeltjes van het Meetjesland, 1980, 31, p. 196.

4 BASTIAEN F., DE REUCK D., HOSTE I. en STOCKMAN L., Geschiedenis van Bellem, Aalter, 1994, p. 77.

5 BASTIAEN F., DE REUCK D., HOSTE I. en STOCKMAN L., Geschiedenis van Bellem, Aalter, 1994, p. 77-80, 120.

6 STOCKMAN L., Kerkelijk en parochiaal leven in het Meetjesland voor 1600, overdruk uit Appeltjes van het Meetjesland, 1982, 33, p. 19.

Bellem nog volledig met stro bedekt en moet het kerkgebouw omstreeks 1550 een eenbeukig kruiskerkje met een westertoren geweest zijn. Het gebouw werd rond 1570 omgebouwd tot een tweebeukige hallekerk. In 1610 lag de kerk volledig in puin door de godsdiensttroebelen en is het kerkgebouw te klein geworden. Omstreeks 1659 werd de wederopbouw en de vergroting van de kerk voltooid. In de jaren 1667, 1668 en 1694 had de kerk te lijden onder Franse invallen en hierdoor liepen de herstellingskosten hoog op. Pas in de 19de eeuw werd de kerk tot een driebeukig gebouw vergroot.⁷

Broederschappen

Gilden of broederschappen waren verenigingen van leken die missen opdroegen, processies organiseerden of feesten inrichtten ter verering van een heilige. Aan het bestuur ervan stonden gildemeesters of provisores.⁸ Te Bellem bestonden er verschillende gilden die een belangrijke rol speelden in het kerkelijke en parochiale leven. De O.-L.-Vrouwgilde werd vermoedelijk al gesticht vóór 1415 en had vooral een profane inslag. In 1639 werd de broederschap van de H. Rozenkrans opgericht die volledig religieus van inspiratie was. In 1688 kwam de O.-L.-Vrouwgilde van de Rozenkrans tot stand uit een soort fusie van de broederschap van de Rozenkrans, de O.-L.-Vrouwdis en de O.-L.-Vrouwgilde.⁹

Armendis

Tafels van de Heilige Geest of armendissen werden vanaf de tweede helft van de 13de en begin van de 14de eeuw op parochiaal niveau georganiseerd. Ze ondersteunden enkel de armen die tot de desbetreffende parochie behoorden en die een penning of loodje konden voorleggen.¹⁰ Het beheer van deze instellingen was in handen van de armen- of Heilige Geestmeesters, terwijl de controle werd uitgeoefend door de dorps- of stadsmagistraat. Bedelingen gebeurden aan huis, meestal in de vorm van levensmiddelen, kledij, brandstof of geld. De inkomsten van de Tafels waren vooral uit schenkingen afkomstig.¹¹ De stichtingsdatum van de armentafel van Bellem is niet gekend, de oudst bewaarde armrekening dateert uit 1613.

ARCHIEF

GESCHIEDENIS

Het archiefbestand werd bewaard in de pastorie. Een groot aantal stukken uit

7 BASTIAEN F., DE REUCK D., HOSTE I. en STOCKMAN L., Geschiedenis van Bellem, Aalter, 1994, p. 77, 84, 88-91, 93, 97.

8 STOCKMAN L., Kerkelijk en parochiaal leven in het Meetjesland voor 1600, overdruk uit Appeltjes van het Meetjesland, 1982, 33, p. 46.

9 BASTIAEN F., DE REUCK D., HOSTE I. en STOCKMAN L., Geschiedenis van Bellem, Aalter, 1994, p. 106-112, 121.

10 DE MECHELEER L., Armoede in de Late Middeleeuwen, in DE MECHELEER L., De armoede in onze gewesten van de Middeleeuwen tot nu, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 1991, p. 29.

11 MARECHAL G., Armen- en ziekenzorg in de Zuidelijke Nederlanden (11de-14de eeuw), in Algemene Geschiedenis der Nederlanden, II, Haarlem, 1980, p. 254-280.

de 19de eeuw en in mindere mate uit de 15de eeuw werden echter verbrand door de erfgenamen van één van de voorgangers van de pastoor.¹²

VERWERVING

Ingevolge de Archiefwet van 24 juni 1955 (B.S. 12 augustus 1955) en het uitvoeringsbesluit van 12 december 1957 (B.S. 20 december 1957) werden er veel archieven overgebracht naar het Rijksarchief. Dr. Carlos Wyffels slaagde erin om tal van pastoors en voorzitters van kerkfabrieken te overtuigen om hun archieven over te brengen naar het Rijksarchief. Een eerste gedeelte van het kerkarchief van Bellem werd door de pastoor overgemaakt aan het Rijksarchief te Gent op 7 februari 1962. Met uitzondering van enkele 16de eeuwse stukken, betrof het voornamelijk stukken uit de 17de en 18de eeuw van de kerkfabriek, de armendis en de broederschappen. Deze eerste overdracht werd pas op 29 december 1962 ingeschreven in het aanwinstenregister.¹³ Een tweede overdracht met diverse stukken betreffende de pastorie, de kerkfabriek, de armendis en de broederschappen vond plaats op 24 januari 1974.¹⁴ Ten slotte werden er nog twee stukken binnengebracht vanuit andere archiefdiensten. Op 30 oktober 1975 werd er een handboek van de pastoor uit de 17de eeuw¹⁵ binnengebracht overeenkomstig de ruil met het Stadsarchief Gent¹⁶ en op 30 april 1998 werd er een kopie van een vonnis van een proces verleden voor de Raad van Vlaanderen en de Grote Raad van Mechelen¹⁷ overgedragen van het Rijksarchief te Ronse naar het Rijksarchief te Gent. Dit processtuk was verzeild geraakt in het kerkarchief van Nazareth.¹⁸ Daarnaast werden er een aantal armrekeningen uit 1714 tot 1762 aangetroffen in het bisschoppelijk archief die ook werden toegevoegd aan het kerkarchief van Bellem.¹⁹

12 Rijksarchief te Gent, Inspectiedossier, nr. 1562.

13 Rijksarchief te Gent, Aanwinstenregister, 1962/92.

14 Rijksarchief te Gent, Aanwinstenregister, 1974/2.

15 Zie nr. 80 van de inventaris.

16 Rijksarchief te Gent, Aanwinstenregister, 1975/13.

17 Zie nr. 82 van de inventaris.

18 Rijksarchief te Gent, Inspectiedossier, nr. 1562.

19 Zie nrs. 23/2, 23/3, 23/4 van de inventaris.

Inhoud en structuur

INHOUD

Het archief bevat voornamelijk stukken betreffende de boekhouding, het beheer van de goederen en de instellingen van de kerkfabriek, de pastorie, de broederschappen en de armendis. De meeste stukken dateren uit de 17de en de 18de eeuw en enkele stukken uit de 16de eeuw. Naast kerk- en armenrekeningen, treffen we in het archief een groot aantal processtukken aan.

TOEKOMSTIGE AANGROEI/AANVULLINGEN

Uit een inspectie op 18 januari 1973 blijkt dat er nog modern archief wordt bewaard in de pastorie.²⁰

ORDENING

Onderstaand archiefschema werd opgesteld door L. Van Buyten en J. Verhelst voor de ordening van kerkarchieven. Voor het archief van Bellem werd dit schema aangepast. De stukken van de kerkfabriek, de armentafel en de broederschappen werden ondergebracht bij *II. Kerkarchief*. Voor de aanvullende stukken betreffende de pastorie, de kerkfabriek, de armentafel en de broederschappen afkomstig uit de tweede overdracht in 1974 werden er aparte onderdelen voorzien. Onderdeel *I. Parochieregisters* werd weggelaten omdat deze registers niet in de inventaris werden opgenomen. Voor het derde onderdeel, *III. Documenten betreffende die kerk in andere fondsen*, verwijzen we naar *V.B. Documenten met een verwante inhoud*.

20 Rijksarchief te Gent, Inspectiedossier, nr. 1562.

Beschrijving van de series en archiefbestanddelen

40	I. PASTORAAL
Lijst van de vormelingen. 1803.	1 stuk
41	Ingevulde vragenlijst van de bisschop over de broederschappen. 1803.	2 stukken
42	Overzicht van alle bezittingen en lasten van de pastorie, met kopieën van stichtingsbrieven en van andere belangrijke stukken over goederen en kerkelijke aangelegenheden, een chronologisch overzicht van de uit te voeren stichtingen, uittreksels uit de dekanale verslagen, een overzicht van de pastoors van Bellem, enz. ,opgemaakt door pastoor A. Van Belleghem en later aangevuld. 1702-1861.	1 register
43	Kaart van de scheiding tussen de novaaltierenden van de pastoor van Bellem en die van Hansbeke gelegen in de meersen van de Spildoornwijk, opgemaakt door Jan Tjtgadt. 1700.	1 stuk
44	Staten en stukken i.v.m. de pastorale bezittingen en inkomsten. [17de-18de eeuw].	1 bundel
45	Stukken i.v.m. de pastorale goederen. [eerste kwart 19de eeuw].	1 bundel
46	Stukken i.v.m. de pastorale rechten en de vergoedingen voor de kerkdiensten, met kwitanties. [einde 17de-18de eeuw].	1 bundel
47	Proces voor de Raad van Vlaanderen tussen J. Van Herreweghe, pastoor te Bellem en M. Michel, kanunnik van Sint-Baafs, de hoogbaljuw van het land van Zottegem, hun advocaat P. Cardon e.a., over de novaaltierenden. 1737-1740.	1 bundel
48	Processen voor de Raad van Vlaanderen tussen J. Van Herreweghe, pastoor te Bellem en de deken en het kapittel van Doornik, over de vergoeding van een onderpastoor. 1753-1757.	1 bundel

-
- 49 Proces voor de Raad van Vlaanderen tussen Fr. B. van Herreweghe, pastoor van Bellem en de vicarissen-generaal van het bisdom, over de benoeming van J. B. van Struyvelt tot onderpastoor. 1771.
- 50 Proces voor de Raad van Vlaanderen tussen Fr. B. van Herreweghe, pastoor van Bellem, en de deken en het kapittel van Doornik over de inkomsten, vergoedingen en lasten van de pastoor. 1773-1776.
1 bundel
- 51 Losse processtukken. [eind 17de-begin 18de eeuw].
1 bundel

II. KERKFABRIEK

- 52 Leden van de kerkfabriek en van het bureau van de kerkfabriek. 1867, 1869. 2 stukken
- 53 Stukken i.v.m. de ciborie. 1789. De benoeming van lekenkerkpersoneel. 1819. Stichtingen van jaargetijden. 1770-1886. 1 bundel
- 54 Goederenregister van de kerk (renten, stichtingen, huizen en gronden) met de lasten van de kerk, opgemaakt door pastoor J. Van Herreweghe. 1772. 1 register
- 55 Eigendomsbewijzen. 1603-1666. 8 stukken
- 56 Overzicht van de onroerende goederen van de kerk en de armen van Bellem. 1754. 1 stuk
- 57 Stukken betreffende de bezittingen van de Kerk, met pachtcontracten, akten betreffende amortisatie en de authenticatie van een reliek. [17de-18de eeuw]. 1 bundel
- 58 Staten van goederen en renten, van inkomsten en lasten van de kerkfabriek. 1806-1821. 1 bundel
- 59 Stukken betreffende de goederen van de kerkfabriek met wat briefwisseling. Jaar XIV-1872. 1 bundel
- 60 Verkoopvoorwaarden en verkopen van hout en bomen van de kerk en armen. 1687, 1725-1761, 1770, 1807. 1 bundel
- 61 Pachtvoorwaarden en verpachtingen voor goederen van de kerk en de armen. [Einde 17de-eerste helft 18de eeuw, 1811, 1821]. 1 bundel
- 62 62 - 67 KERKREKENINGEN. 1490-1869
1490-1536.

63	1538-1573.	
64	1756-1769.	
65	1770-1791.	
66	1811-1837.	
67	1839-1869.	
68	Rekening opgemaakt door de pastoor voor de bisschop, van het geld dat hij ontving van de ontvanger van de confiscatie . [eind 17de eeuw].	2 katernen
69	Kwitanties en bewijsstukken. [17de-18de eeuw].	1 bundel
70	Begrotingen van de kerkfabriek. 1816, 1826, 1828-1830, 1836-1857, 1859, 1861-1870.	1 bundel

-
71	III. ARMENTAFEL
Stukken i.v.m. goederen van de armen. 1724, 1731, 1747, 1778.	1 omslag
72	Rekening. 1780-83	1 katern

IV. BROEDERSCHAPPEN

- 73 Stuk betreffende de broederschap van de H. Eligius. 1719.
1 stuk
- 74 Ledenlijst van broederschap van de H. Rozenkrans (ter ere van O.-L.-Vrouw). 1639-1831. Heropricting en statuten. 1668, 1766.
Ledenlijst van de broederschap van het H. Sacrament. 1806-1831.
1 register
- 75 Rekeningen van de O.-L.-Vrouwgilde. 1553, 1554, 1556, 1563-65, 1568, 1573.
9 katernen + 1 stuk
- 76 Rekening van hetgeen de gildebroeders gaven tot het maken van een gildebank. 1690.
1 stuk
- 77 Rekening van de dis en de kapel van O.-L.-Vrouw. 1740-1742.
1 katern
- 78 Rekeningen van de gilde van de H. Rozenkrans. 1766-1777.
1 bundel
- 79 Kwitanties en kopie van een akte voor de O.-L.-Vrouwgilde. 1703, 1712-1713.
1 bundel
- 80 Handboek van pastoor Thysebaert. 1680-1690.
1 register
- 81 Huldegedicht n.a.v. jubileum van een priester. [17de eeuw].
1 stuk
- 82 Proces voor de Raad van Vlaanderen en de Grote Raad van Mechelen: wethouders van Bellem c. deken en kapittel van de O. L. Vrouw kathedraal te Doornik als tiendenheffers, betreffende bezoldiging van de koster. 1646.
1 katern